

แนวคิดด้านจริยศาสตร์ในคัมภีร์อนาคตวงศ์

Ethical Concept in Anāgatavaṃsa

สันติ สุขประเสริฐ

Santi Sukhprasert

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

มัชฌิมา วชิระโพธิ์

Matchima Vachirapho

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

Corresponding Author, Email : Gongso2530@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดด้านจริยศาสตร์เกี่ยวกับการบำเพ็ญมหากุศลโดยถวายชีวิตเป็นทานซึ่งจัดเป็นทานปรมัตถบารมีตามที่ปรากฏในคัมภีร์อนาคตวงศ์ ที่กล่าวถึงการถวายเลือดเนื้อเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดในชีวิตเป็นการกระทำโดยอิงอาศัยศรัทธาและความกล้าหาญของพระโพธิสัตว์เป็นหลัก แต่วิธีดังกล่าวเชื่อว่าจะขัดกับหลักจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาหรือไม่เท่านั้น เรื่องราวทั้งหลายที่มีปรากฏในคัมภีร์อนาคตวงศ์ยังสร้างมาตรฐานและต้นแบบของการนับถือพระพุทธศาสนาจนเกิดเป็นความเชื่อทางลัทธิประชานิยมซึ่งส่งผลกระทบกับพระพุทธศาสนา พร้อมความเชื่อและหลักการแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ผิดจารีตเดิม และยังขัดกับหลักการของเหตุและผลในทางพระพุทธศาสนาด้วย

การศึกษาแนวคิดด้านจริยศาสตร์ในคัมภีร์อนาคตวงศ์เป็นการแสดงให้เห็นมิติที่แตกต่างกันของการบำเพ็ญทานปรมัตถบารมีและความมีเหตุมีผลที่อิงอาศัยหลักการในพระธรรมวินัยในเชิงจริยศาสตร์ อีกทั้งชี้ให้เห็นวัตถุประสงค์ของผู้แต่งคัมภีร์ในแง่มุมที่ต่างออกไป

คำสำคัญ : แนวคิด, จริยศาสตร์, อนาคตวงศ์

Abstract

This article aimed to study the ethical concept in making merit by life-dedication, which is classified as a paramattha pāramī (ultimate perfection) seen in Anāgatavaṃsa. In this scripture, it had mentioned about life-dedication to achieve the ultimate goal in life which had done by faith and bravery of Bodhisattva. But this means is not only against the ethical principles of Buddhism, the stories that appeared in Anāgatavaṃsa also created standards and prototypes of Buddhism until it became a populist belief that affected Buddhism within unconventional faith and principle of deeds. It also opposes the principles of cause and result in Buddhism as well.

The study of ethical concepts in Anāgatavaṃsa exemplifies the different dimensions of ethical self-dedication and rationality based on the principles of the Dhammavinaya. It also points to a different aspect of the author's purpose.

Keywords : Concept, Ethics, Anāgatavaṃsa

บทนำ

คัมภีร์อนาคตวงศ์ เป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่แต่งขึ้นโดยพระมหากัสสปะเถระ แห่งโจฬะในอินเดียได้ รวบรวมพุทธศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นที่แพร่หลายทั้งในประเทศไทย และในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีเนื้อหากล่าวถึงพระอนาคตพุทธเจ้า 10 พระองค์ที่จะมาตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในอนาคตกาล ได้แก่ พระศรีอาริยมุต ไตรย พระรามะ พระธรรมราชา พระธรรมสามี พระนารทะ พระรังสีมุนี พระเทวาเทวะ พระนรสีหะ พระติสสะ และพระสุมังคละ

พระอนาคตพุทธเจ้าเหล่านี้ล้วนมีชาติกำเนิดที่แตกต่าง หลากหลาย บ้างเป็น กษัตริย์ บ้างเป็นขุนนาง และแม้กระทั่งที่เป็นสัตว์ดิรัจฉานก็มี หากแต่สิ่งหนึ่งที่เป็นลักษณะร่วมกันก็คือ การบำเพ็ญกุศลในระดับอุกฤษฏ์ ด้วยความเด็ดขาดรุนแรง เช่น เชือดศีรษะ หรือจุดไฟบนศีรษะ ถวายเป็นพุทธบูชา บ้างก็ยกโอรสและธิดาให้ยกยักกินเป็นทาน เป็นต้น เนื้อหาทำนองนี้ของพระอนาคตวงศ์ที่เอ่ยมานี้ ยังคงเป็นต้นแบบของการบำเพ็ญมหากุศล

ด้วยการอุทิศชีวิตเลือดเนื้อเพื่อพุทธภูมิของนายเรืองและนายนก และอีกหลาย ๆ ตัวอย่าง ดังที่มีปรากฏในพงศาวดาร (ศรัณย์ ทองปาน, 2552 : 107)

จึงถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า แบบการบำเพ็ญมหากุศลด้วยเลือดเนื้อดังที่กล่าวมานั้น ใช่ว่าจะขัดกับหลักจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาหรือไม่เท่าไร ทั้งนี้เรื่องราวทั้งหลายที่มีปรากฏในพระอนาคตวงศ์นอกจากจะสร้างมาตรฐานและต้นแบบของการนับถือพระพุทธศาสนาจนเกิดเป็นความเชื่อทางลัทธิประชานิยมซึ่งส่งผลกระทบกับพระพุทธศาสนา พร้อมความเชื่อและหลักการแนวทางประเพณีปฏิบัติที่เป็นจารีตเดิมแล้ว ยังขัดกับหลักทฤษฎีของพวกเหตุผลนิยมว่าด้วยความไม่สมเหตุสมผล ซึ่งมีความเห็นไปในแนวทางที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง อีกทั้งเมื่อพิจารณาในแง่มุมมองของจริยศาสตร์ยังอาจจะแสดงให้เห็นถึงความผิดปกตินอกกรีตไปจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ของคัมภีร์อนาคตวงศ์ด้วย

เนื้อเรื่อง

ความศรัทธาในพระอนาคตพุทธเจ้านี้ อาจจะเรียกได้ว่าเป็นพระพุทธศาสนา “ลัทธิอนาคตวงศ์” ซึ่งน่าจะเป็นพุทธศาสนากระแสหลัก หรือเป็นพุทธศาสนา “ประชานิยม” (Popular Buddhism) ยุคต้นรัตนโกสินทร์ ถือเป็นสาย “เคร่ง” หรือ “อุกฤษฏ์” จำนวนน้อยของศาสนิกชนลัทธิอนาคตวงศ์ ซึ่งเมื่อก้าวโดยระดับชาวบ้านทั่ว ๆ ไป การสมาทานลัทธิอนาคตวงศ์นี้ อาจจะไม่ต้องแสดงออกอย่างสุดโต่งเหมือนนายนกและนายเรืองก็ได้

ในระดับชาวบ้าน ลัทธิอนาคตวงศ์นี้ ก็คือการนับถือพระศรีอารยเมตไตรย ที่นิยมเรียกกันโดยย่อว่า พระศรีอาริย์ฯ ผู้ซึ่งพระนามของพระองค์เป็นที่คุ้นเคยกันมากที่สุด ในบรรดาพระอนาคตพุทธเจ้าทั้งหลาย ถือกันว่าการได้ไปเกิดร่วมยุคกับพระศรีอาริย์ ได้ฟังธรรมจากพระองค์ ถือเป็นสุดยอดความปรารถนาของผู้คนจำนวนมาก คติความเชื่อในพระศรีอารยเมตไตรยนี้ ยังผูกพันใกล้ชิดกับเรื่องของพระมาลัยพระเถระชาวลังกา ซึ่งมีท้องเรื่องกล่าวไว้ในคัมภีร์มาเลยยเทวตเถระ หรือมาลัยสูตรว่า พระมาลัยได้เคยขึ้นไปนมัสการพระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และได้พบสนทนาธรรมกับพระศรีอาริย์ฯ ขณะดำรงสภาวะเป็นพระโพธิสัตว์

ความเข้มข้นของลัทธิอนาคตวงศ์นี้อาจถึงจุดสูงสุดในรัชกาลที่ 3 ดังที่สมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงมีวินิจฉัยไว้ด้วยว่า “บรรดาชั้นไว้พระซึ่งเขียนรูปพระจุฬามณีไว้ นั้น เท่าที่ได้พบเป็นฝีมือทำขึ้นในรัชกาลที่ 3 ทั้งนั้น” (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศ

รานุวัตติวงศ์, 2481 : 117) ด้วยเหตุนี้ จึงน่าเชื่อรูปนายเรือนายนกที่วัดอรุณราชวราราม ก็คงสร้างขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันนี้เอง และน่าจะถือเป็นรูป “นักบุญ” ในลัทธิอนาคตวงศ์ สองรูปที่ยังหลงเหลืออยู่มาจนถึงปัจจุบันด้วย ภายหลังถูกกระแสนิยมแบบธรรมยุติกนิกาย ค่อย ๆ กลบไถเบียดขับออกไป (อเนก นาวิกมูล, 2547 : 108 – 109)

บาร์มีในทางพระพุทธศาสนา

บาร์มี หมายถึง คุณความดีที่ควรบำเพ็ญ หรือความดีที่ได้บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด ความเป็นเลิศในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นคุณสมบัติของใครหรือลัทธิใดก็ได้ แต่ถ้าในทางพระพุทธศาสนาจะเน้นใน เรื่องของการปฏิบัติธรรม ถึงความเป็นเลิศในระดับใดระดับหนึ่ง คือการดับกิเลสตัณหา อาสวะทั้งปวง จนหมดสิ้น และทานหรือการละสิ่งของ ร่ายกาย หรือแม้กระทั่งชีวิตก็ถือเป็นบาร์มีเช่นกัน การให้หรือทานนั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสว่าเป็นมงคลชีวิตคือเป็นเหตุให้ชีวิตมีแต่ความสุขความเจริญ นำความสำเร็จและสมประสงค์มาให้แก่ผู้ให้กล่าวคือผู้ให้นั้นย่อมได้อานิสงส์หลายประการดังที่ตรัสประทานไว้ซึ่งปรากฏในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาตว่า (พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม 22 ข้อ 35 : 44)

ทพมานอ ปิโย โหติ	สโต ธมม อานุกม
สนโต น สทา ภาชนติ	สญญตา พรหมจารโย
เต ตสส ธมม เทเสนติ	สพพทุกขาปनुทน
ย โส ธมม อธิธญาย	ปรินิพพาทนาสโวติฯ

ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักของคนหมู่มาก บัณฑิตย่อมคบหาผู้ให้ทาน ชื่อเสียงอันดีงามของผู้ให้ทานย่อมขจรไป ผู้ให้ทานย่อมไม่เห็นห่างจากขรรษาธรรม ผู้ให้ทานเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 35 : 56)

การให้นั้นเป็นจุดสุดท้ายของการทำความดี คือทำให้ความดีสมบูรณ์เต็มที่ด้วย กล่าวคือในการบำเพ็ญความดีระดับเป็นบุญบาร์มีนั้น ถ้ายังมีได้ให้อย่างเต็มที่ บาร์มีก็จะยังไม่เต็มสมบูรณ์ ยังจะไม่อำนวยผลให้สำเร็จตามต้องการ ข้อนี้จึงเห็นสันนิษฐานจากการบำเพ็ญบาร์มีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมัยเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญบาร์มีต่าง ๆ มากมายหลายร้อยหลายพันชาติบาร์มีที่ ยังไม่เต็มสมบูรณ์จนถึงขั้นสำเร็จพระโพธิญาณได้ ต่อเมื่อได้ทรงบำเพ็ญทานบาร์มีอย่างยิ่งยวดสมัย เป็นพระเวสสันดรโพธิสัตว์ซึ่งมีด้วยกัน 3 ระดับ คือ ขั้นบาร์มีธรรมดา ขั้นอุปบาร์มี ขั้นปรมัตถบาร์มี ซึ่งไม่ว่าจะเกิดขึ้นมาเองเฉย ๆ จะต้องปฏิบัติในคุณธรรมที่จะทำให้บังเกิดความสำเร็จดังความปรารถนาได้ (สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, 2555 : 59 - 64)

ทานบารมีของพระโพธิสัตว์

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์มี 3 ชั้น คือ ชั้นต้น ชั้นกลาง ชั้นสูงสุด เช่น ทานบารมี ถ้าชั้นต้นก็หมายถึง ให้ข้าวของเงินทอง เป็นทาน ชั้นกลาง ก็หมายถึง ให้อวัยวะ เป็นทาน (เช่น บริจาคดวงตา บริจาคผม บริจาคตับ บริจาคร่างกายเป็นอาจารย์ใหญ่ใน โรงพยาบาล เป็นต้น) และชั้นสูงสุด ที่เรียกว่า “ปรมัตถบารมี” นั้น ก็หมายถึงการให้ชีวิต เป็นทาน

แต่การให้ชีวิตเป็นทานนี้ท่านหมายเอา การยินดีสละชีวิตของตนเพื่อช่วยเหลือคนอื่น ด้วยเจตนาที่เป็นกุศล และด้วยปัญญาที่พิจารณาอย่างรอบคอบว่า หากตนไม่ช่วยเหลือแล้วสัตว์อื่น ชีวิตอื่นจะตกอยู่ในภาวะคับขัน และในการช่วยนั้นก็ไม่ได้หมายความว่า จะช่วยเพื่อให้ตัวเองตาย แต่จะช่วยปลุกมโนธรรมไม่ให้คนอื่น สัตว์อื่นเข่นฆ่ากัน (เช่น ไปยื่นแขน นางกวางเพื่อปลุกมโนธรรมพระราชาไม่ให้หาความสุขบนความทุกข์คนอื่น เป็นต้น) ช่วยเพื่อให้คนอื่นรอด ถ้าหากตัวเองจะต้องตาย ก็เพราะมันเป็นเหตุสุดวิสัย ไม่ใช่เกิดจากเจตนาจะฆ่าตัวเอง เช่น ชาดกต่างๆ ที่เล่าถึงจริยาของพระโพธิสัตว์ที่เมื่อเห็นผู้อื่นลำบาก จึงยินดีเข้าไป “เสี่ยงชีวิตช่วยเหลือ” และบางครั้งในการเสี่ยงชีวิตนั้น ตัวเองก็ต้องเสียสละชีวิตรับเคราะห์กรรมแทน เป็นต้นว่า ในคราวเสวยพระชาติเป็นพญาวานร ถูกพรานป่าไล่ยิง พญาวานรนำเถาวัลย์มาเกี่ยวกับกิ่งไม้อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำ แต่เถาวัลย์สั้นเกินไป จึงสละชีวิตตัวเองจับกิ่งไม้อีกฝั่งหนึ่ง (ด้วยขาหน้า) และอีกฟากหนึ่งก็จับเถาวัลย์ที่เหลือ (ด้วยขาหลัง) โดยวิธีนี้เถาวัลย์จึงยาวพอที่จะทำหน้าที่แทนสะพานให้บริวารได้ข้ามไป ด้วยความลำบากจากการอุทิศตนเช่นนี้ จึงทำให้บริวารรอดไปได้จากการไล่ล่า แต่ตัวหัวหน้าเสียชีวิตในที่เกิดเหตุ เพราะแบกรับภาระหนักหนาเกินไป จึงตายในที่เกิดเหตุ

ดังนั้น ทานบารมีจึงจัดเป็นหลักคุณธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้บำเพ็ญได้สำเร็จในเป้าหมายที่ตนเองปรารถนา และเป็นแรงผลักดันเพื่อให้บรรลุพระโพธิญาณซึ่งเป็นบรรลุจุดหมายอันสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาตามหลักธรรม 10 ประการดังที่กล่าวมาแล้ว

การบำเพ็ญมหากุศลอย่างอุกฤษฏ์ ตามที่มีปรากฏในคัมภีร์อนาคตวงศ์นั้นล้วนแล้วเป็นการอุทิศตนของพระโพธิสัตว์ผู้ที่ได้รับการพยากรณ์เพื่อพระโพธิญาณแล้วทั้งนั้น แต่เมื่อมองย้อนกลับมาในยุคปัจจุบันกลับมีการกระทำการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยชีวิตแบบเดียวกันจากปุถุชน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นพระโพธิสัตว์หรือคนสามัญธรรมดา ทุกๆการบำเพ็ญบารมีเพื่อให้ลุล่วงเป้าหมาย จึงควรเป็นการกระทำที่น่ายกย่อง ไม่มีที่ตำหนิ หรือจุดต่างพร้อยเลยแม้แต่ชนิดเดียว เพราะขัดกับหลักจริยศาสตร์อย่างชัดเจน เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ว่า

ด้วยการศึกษาคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ โดยมีความมุ่งหวังให้มนุษย์ค้นหาคุณค่าที่แท้จริงแห่งชีวิตและสรรพสิ่ง โดยใช้สติปัญญา และเหตุผลในการแสวงหาสิ่งที่ดีมีคุณค่าที่สุดในชีวิต เพื่อความเจริญก้าวหน้าแห่งตน แต่เพราะชีวิตมนุษย์มิได้ราบเรียบเสมอไป บางครั้งเกิด “ความขัดแย้งทางคุณค่า (Conflict of Value) การกระทำของมนุษย์” กล่าวคือ เป็นความรู้สึกสองทางที่ขัดแย้งกัน จนมนุษย์ไม่สามารถตัดสินใจได้ในท้ายที่สุดการกระทำต่าง ๆ ในสังคมจึงต้องอาศัยจริยศาสตร์มาเป็นมาตรการตัดสินคุณค่าการกระทำ

แนวคิดเกี่ยวกับหลักจริยศาสตร์

จริยศาสตร์เป็นศัพท์ภาษาสันสกฤต มาจากคำว่า จรย หรือ จริยะ ซึ่งหมายถึง ความ ประพฤติและ คำว่า ศาสตร์ ซึ่งหมายถึง ระเบียบวิชาความรู้เมื่อรวมคำแล้ว ได้ความว่า ระเบียบวิชาว่า ด้วยความประพฤติ จริยศาสตร์(Ethics) เป็นสาขาหนึ่งของคุณวิทยา (Axiology) หรือทฤษฎีคุณค่า (Theory of values) คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา ได้บัญญัติอรรถวิทยาแทน Axiology แต่ปรากฏว่า คำว่า อรรถวิทยา ไม่ได้รับความนิยมเท่ากับ คุณวิทยา กระนั้นคุณวิทยายังมีอีก ๒ สาขาย่อยคือ ตรรกศาสตร์ (Logic) และสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ศาสตร์ทั้ง ๓ นี้เป็นศาสตร์แห่งการแสวงหา คุณค่าอันเป็นคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ ๓ ประการด้วยกัน คือ ความดี (Good) ความจริง (Truth) และความงาม (Beauty) (ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, 2540 : 3)

ความหมายของจริยศาสตร์

ในการศึกษาจริยศาสตร์นี้มุ่งไปที่ความประพฤติของมนุษย์ ไม่สนใจความประพฤติของสัตว์ เพราะสัตว์ทั้งหลายกระทำการต่าง ๆ ตามสัญชาตญาณ โดยไม่รู้ว่า การกระทำนั้น เป็นความดีหรือความชั่ว ดังนั้นการกระทำของสัตว์เดรัจฉาน จึงไม่อาจจัดเป็นการกระทำทางศีลธรรม ได้เช่นเดียวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ การกระทำของเด็ก ๆ บุคคลวิกลจริตและคนปัญญาอ่อน ดังนั้น ถ้าอธิบายความหมายอย่างกว้าง ๆ สามารถแยกได้ ๒ ความหมาย คือ ๑) ความหมายตามรูปศัพท์ ในภาษาอังกฤษมีคำสองคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ได้แก่คำว่า moral ซึ่งมาจากคำภาษาละตินว่า moralis และคำว่า ethics มาจากภาษากรีกว่า ethos ทั้งสองคำมีความหมายเดียวกัน คือ หมายถึงประเพณีหรือวิถีชีวิต ในปัจจุบัน คำว่า moral หมายถึงศีลธรรมและ morality หมายถึง สภาวะทางศีลธรรม ใช้ในความหมายถึงตัวของ ความประพฤติโดยตรง เช่น ความซื่อสัตย์ความรับผิดชอบ ความเมตตากรุณา ส่วนคำว่า จริยศาสตร์ ใช้ในความหมายของความรู้หรือศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของความประพฤติจริยศาสตร์มี ลักษณะของการตัดสินคุณค่าทางความประพฤติ

การแสวงหาหลักเกณฑ์ของความประพฤติจริยศาสตร์จึงมีลักษณะเป็นศาสตร์ที่ศึกษาหลักการ หรือกฎเกณฑ์ที่ไม่ได้มีลักษณะของการเป็นศาสตร์ที่มุ่งอธิบายข้อเท็จจริง ปรากฏการณ์ของข้อเท็จจริง (พระมหากันต์ วฑฒนวิโส, 2537 : 2)

อีกอย่างหนึ่ง จริยศาสตร์ว่าด้วยอุปนิสัย และความประพฤติของมนุษย์เพราะจริยศาสตร์ได้ช่วยตีค่าของมนุษย์โดยมองทางนิสัยใจคอหรืออุปนิสัยและความประพฤติที่แน่นอนตามที่บุคคลนั้น สมควรใจทำ จริยศาสตร์จึงพยายามที่จะศึกษาอุดมการณ์ของชีวิตมนุษย์แล้วแสดงให้เห็นว่า อะไรควร ทำ อะไรไม่ควรทำ แม้สิ่งที่เห็นว่าควรทำแล้วก็ต้องหาวิธีต่อไปว่า ควรทำอย่างไร

จริยศาสตร์ว่าด้วยความประพฤติของกลุ่มประชานิยม (คล้ายตาม)

การศึกษาเรื่องคุณค่าทางจริยศาสตร์อันเกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรม หรือการกระทำของมนุษย์นั้น สามารถพิจารณาตามขอบเขตของจริยศาสตร์ที่พยายามศึกษาหาคำตอบใน 3 ประเด็นนี้ คือ

1. คุณค่าการกระทำของมนุษย์(The analysis of conduct such as ought, should, duty, moral rules, right, wrong, obligation, responsibility, etc.) เป็นการศึกษาความหมายของค่าทางจริยธรรม อันได้แก่ ดี ชั่ว ถูก ผิด ควร ไม่ควร และศึกษาบ่อเกิดของค่าทางจริยธรรมที่เรียกว่าอภิจริยศาสตร์ (Metaethics) ซึ่งปัญหาดังกล่าวนั้นนี้พูดถึงธรรมชาติของค่าทางจริยธรรม คือ

- การศึกษาว่าคุณค่ามาจากไหน และมีความสำคัญอย่างไร,
- คุณค่าการกระทำ, ความประพฤติ, พฤติกรรมของมนุษย์ที่ดีชั่ว ถูกผิด ควร ไม่ควรเป็นแบบใด
- ดีชั่ว ถูกผิดคืออะไร สามารถนิยามได้หรือไม่ ถ้านิยามได้จะนิยามว่าอย่างไร,
- ความดี ความชั่วมีอยู่จริงหรือเป็นเพียงกฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม,
- และถ้าหากความดีชั่ว ถูกผิดมีอยู่จริงแล้วมีลักษณะเป็นอย่างไร

2. เกณฑ์ตัดสินคุณค่าการกระทำของมนุษย์ (The inquiry into the nature of morality or moral acts.) เป็นการศึกษาหลักหรือมาตรการที่ใช้ตัดสินพฤติกรรม หรือการกระทำอย่างหนึ่งว่าดีชั่ว ถูกผิด อีกนัยหนึ่งคือ เป็นการศึกษาว่า เมื่อคน ๆ หนึ่งกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว จะใช้หลักหรือมาตรการอะไรมาตัดสินว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด และมีเหตุผลอย่างไรที่ใช้หลัก หรือ

มาตรการนั้นมาตัดสิน อีกทั้ง มนุษย์นำสิ่งใดมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความถูก ความผิด หากมิได้เอาความรู้สึกส่วนตัว กฎหมาย จารีต ประเพณี หรือความเชื่อมาตัดสิน แล้วมีเหตุผลอะไรมาเป็นมาตรฐานรองรับในการตัดสินในเรื่องนั้น ๆ ว่าดีชั่ว ถูกผิด และมีเกณฑ์ตัดสินคุณค่าที่แน่นอนตายตัวหรือไม่

3. อุดมคติหรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต (The search for the morally good life.) คือการศึกษาว่า ชีวิตมนุษย์เกิดมาเพื่ออะไร, ชีวิตที่ดีหรือชีวิตที่ประเสริฐที่มนุษย์ควรแสวงหาควรเป็นชีวิตแบบใด, มนุษย์ควรใช้ชีวิตอย่างไรจึงคุ้มค่าของการเกิดมาเป็นมนุษย์, อะไรคือความดีสูงสุดซึ่งมนุษย์ควรประพฤติปฏิบัติ หรืออุดมคติอันสูงสุดของมนุษย์ควรเป็นเช่นไร และมนุษย์ควรจะประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะบรรลุถึงอุดมการณ์นั้นได้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการบำเพ็ญมหากุศลโดยถวายเลือดเนื้อเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดในชีวิตเป็นการกระทำโดยอิงอาศัยศรัทธาความเชื่อของกลุ่มประชาานิยมที่มีต่อในศาสนาเป็นหลัก เพราะศาสนาตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อ และความศรัทธาเป็นองค์ประกอบ อีกทั้งมีคำสอนจากศาสดาที่แน่นอนตายตัว ซึ่งศาสนิกชนต้องมีความเชื่อและปฏิบัติตามได้ แตกต่างจากจริยศาสตร์ทั่วไปซึ่งเป็นเรื่องของ การโต้แย้งและแสดงเหตุผล (Argument/Reasoning) ดังนั้น คำตอบที่ได้นั้นจึงไม่ตายตัวหรือเป็นมาตรฐานแน่นอน หากแต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์

กลุ่มเหตุผลนิยม (ไม่เห็นด้วย)

เมื่อพิจารณาตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว จะเห็นได้ว่าการตัดศีรษะของพระโพนีสัตว์ตามที่กล่าวในคัมภีร์อนาคตวงศ์ดี ของนายเรืองและนายนกในยุคต้นรัตนโกสินทร์ก็ดี ล้วนเป็นการกระทำเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิตตามศรัทธาความเชื่อดังกล่าวนั้น ถึงจะเป็นการกระทำที่อุทิศเพื่อเป็นพุทธบูชา แต่ก็จัดเป็นอัตวินิบาตกรรม และในทางพระพุทธศาสนาก็มีการกล่าวไว้อย่างชัดเจน

อัตวินิบาตกรรม

อัตวินิบาตกรรม หมายถึง การทำลายตัวเอง, ฆ่าตัวเอง บัดนี้เขียนอัตวินิบาตกรรม(พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2549 : 531) “การฆ่าตัวตาย เป็นการแสดงความอับจนพ่ายแพ้หมดหนทางแก้ไข หมดทางออกอย่างอื่น ลื่นหนทางแล้ว เมื่อฆ่าตัวก็เป็นการทำลายตัว เมื่อทำลายตัวก็เป็นการทำลายประโยชน์ทุกอย่างที่พึงได้ในชีวิต ในบางกลุ่มบางหมู่เห็นว่าการฆ่าตัวตายในบางกรณีเป็นเกียรติสูง แต่ทางพระพุทธศาสนาแสดง

ว่าเป็นโมฆกรรม คือกรรมที่เปล่าประโยชน์ เรียกผู้ทำว่า คนเปล่า เท่ากับว่าตายเปล่าๆ ควรจะอยู่ทำอะไรให้เกิดประโยชน์ต่อไปได้ ก็หมดโอกาส” (คมชัดลึกออนไลน์, 2565)

วิจารณ์คัมภีร์อนาคตวงศ์ตามหลักพระธรรมวินัย

การกระทำอติวินิบาตกรรมในคัมภีร์อนาคตวงศ์นั้น แม้จะเป็นไปเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและเพื่อปรารภนาพระโพธิญาณก็จริง แต่เมื่อพิจารณาเหตุและผลตามหลักพระธรรมวินัยจะเห็นได้ชัดว่าผิด ขัดแย้ง และเพี้ยนจากหลักพระธรรมวินัยในทางพระพุทธศาสนาในหลาย ๆ ด้านอย่างชัดเจน ดังนี้

1. ขัดแย้งพระวินัย - หลักการใหญ่ของพระพุทธศาสนาและพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ทรงส่งเสริมการสังหารผลาญชีวิต การเข่นฆ่าราวี การทารุณกรรม ไม่ว่าชีวิตของตนหรือ ชีวิตของคนอื่น สัตว์อื่น ทรงดำหนิไว้อย่างรุนแรงในพระวินัยว่า การฆ่าตนเองนั้นเป็นบาปมหันต์ เป็นพฤติกรรมที่ไม่ดีงามด้วยประการทั้งปวง ทรงบัญญัติไว้ในพระวินัยว่า การฆ่าคนหากพระสงฆ์ทำเองก็ดี สั่งให้คนอื่นทำก็ดี ถือว่า ผิดพระวินัยขั้นสูงสุด คือ ขาดจากความเป็นพระทันทีที่ลงมือทำ ขึ้นแต่การเขียนคัมภีร์พรรณนาคุณของความตาย แล้วมีคนเอาไปทำตามจนตายตกตามกันไป ก็ไม่ได้ทั้งนั้น (ปาราชิกสิกขาบทที่ 3) ดังข้อความในพระวินัยปิฎกว่า

“อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศีลตราอันจะปลิดชีวิตให้แก่กายมนุษย์นั้น แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้ (หมดสิทธิ์อยู่ร่วมกับภิกษุสงฆ์)” ทรงบัญญัติเพิ่มเติมอีกว่า

“ภิกษุใดพรากกายมนุษย์จากชีวิตหรือแสวงหาศีลตราอันจะปลิดชีวิตให้แก่กายมนุษย์นั้น หรือพรรณนาคุณแห่งความตาย หรือชักชวนเพื่ออันตาย ด้วยถ้อยคำว่า แะนายผู้เป็นชาย จะประโยชน์อะไรแก่ท่าน ด้วยชีวิตอันแสนลำบากยากแค้นนี้ ท่านตายเสียดีกว่าเป็นอยู่ดังนี้ เธอมีจิตอย่างนี้ มีใจอย่างนี้ มีความมุ่งหมายอย่างนี้ พรรณนาคุณในความตายก็ดี ชักชวนเพื่ออันตายก็ดี โดยหลายนัย แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้ (ผิดวินัยขั้นสูงสุด ขาดจากความเป็นพระทันทีที่ละเมิด)” (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม 1 ข้อ 176 -180 : 288 - 294)

2. ขัดแย้งพระธรรม - เพราะขัดกับหลักแห่งสติปัญญา ความเมตตาการุณย์ หลักสันติภาพ หลักขันติธรรม และหลักศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ที่แสดงว่า ทุกชีวิตล้วนมีคุณค่า มีความหมาย ไม่ควรมีชีวิตไหนที่ควรถูกระงับการดำรงอยู่ ขั้นที่สุดแม้แต่มดและปลวกก็ควรได้รับการปกป้องชีวิตอย่างถึงที่สุด ซึ่งเป็นจุดยืนใหญ่ของพระพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น

2.1 ขัดแย้งหลักมนุษยธรรมอันเป็นจริยธรรมพื้นฐานของสังคม (ศีล 5) ข้อที่ 1 ที่ระบุว่า ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต คนธรรมดาฆ่า ก็ไม่ควร พระสงฆ์ฆ่าก็ไม่ควร ยิ่งเป็นพระโพธิสัตว์ผู้จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายิ่งไม่ควรด้วยประการทั้งปวง

2.2 ขัดแย้งหลักเมตตาธรรม ที่สอนว่า “โลกทั้งผองเป็นพี่น้องกัน” เราทุกคนควรอยู่ร่วมกันด้วยเมตตาและไมตรีดังหนึ่งมารดาเมตตาบุตรน้อยกลอยใจของตน

2.3 ขัดแย้งหลักอหิงสา ที่สอนว่า เราต้องไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ดังข้อความที่ว่า “อหิงสาปรโม ธมโม” แปลว่า “การไม่เบียดเบียน เป็นบรมธรรม”

2.4 ขัดแย้งหลักอภัยทาน ที่สอนว่า ให้สัตว์โลกอยู่ร่วมกันโดยมีจิตปราศจากเวรภัยไร้พยาบาท เช่น คำสอนที่ว่า “อพยาปชฌิ สุข โลกิ” ที่แปลว่า “ความไม่พยายาทจองเวรซึ่งกันและกันเป็นความสุขในโลก” หรือ “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร”

2.5 ขัดแย้งหลักโอวาทปาฏิโมกข์ ที่สอนว่า สมณะในพุทธศาสนาต้องไม่ทำร้าย ไม่ทำร้ายไม่เบียดเบียนใครๆ ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นสมณะ

2.6 ขัดแย้งหลักขันติธรรม ที่สอนให้เรามีขันตอดทนอดกลั้น ไม่ใช้ความรุนแรงตอบโต้หรือแก้ปัญหในทุกรณี เช่นที่ตรัสว่า ความอดทนอดกลั้นเป็นตบะอย่างยอดเยี่ยม ความอดทนเป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์

2.7 ขัดแย้งหลักสันติภาพในพุทธศาสนา ที่ทรงสอนให้แก้ปัญหาทุกชนิดด้วยสันติวิธี ไม่นิยมใช้ความรุนแรง แม้จะถูกกระตุ้นให้ใช้ความรุนแรงแค่ไหนก็ไม่ยอมตกเป็นเหยื่อหลุดเข้าไปสู่การใช้ความรุนแรงตอบโต้เป็นอันขาด ในกถาจูมสูตร ถึงกับตรัสว่า

“ผู้ใดก็ตาม ถูกโจรใจบาปจับไปมัดตรึงสองมือสองเท้าเอาไว้ จากนั้นถูกโจรหันจนขาดเป็นสองท่อนด้วยเลื่อยอันคม หากใครก็ตามที่ถูกทารุณกรรมอย่างนี้มีใจโกรธตอบ ฟังทราบ ว่า คนคนนั้นไม่ใช่สาวกของพระพุทธเจ้า”

2.8 ขัดแย้งหลักการห้ามบุชายัญด้วยการฆ่าคน ฆ่าสัตว์ เป็นเครื่องเช่นสังเวทหรือเครื่องบัตผลิ ซึ่งจุดยืนนี้พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ล้มเลิกอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ในพระไตรปิฎกก็มีข้อความตำหนิการบุชายัญด้วยการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเอาไว้เป็นอันมาก เป็นต้นว่า

“ถ้าคนฆ่าคน คนฆ่าสัตว์ (บุชายัญ) แล้วจะบริสุทธิ์ และผู้ถูกฆ่าจะเข้าถึงแดนสวรรค์ พวกพราหมณ์ (ผู้เป็นเจ้าของตำรับฆ่าสัตว์บุชายัญ) ก็พึงฆ่าพวกพราหมณ์ด้วยกัน หรือพึงฆ่าพวกที่เชื่อถือถ้อยคำของพวกพราหมณ์เสียสิ พวกเนื้อ พวกปศุสัตว์ และโคตัวไหนๆ

ไม่ได้อ่อนวอนขอให้ฆ่าตัวมันเลย มีแต่ดิฉันต้องการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ แต่คนไปเอาเหล่าปศุสัตว์มาผูกเข้าที่เสาหลักบูชาโย แล้วพวกพาลชนก็ยื่นหน้าเข้าไปตรงเสาบูชาโยที่ผูกสัตว์ไว้ พร่ำพรรณนาถ้อยคำงามเสนาะที่แต่งสรรว่า เสาหลักบูชาโยนี้จะอำนวยสิ่งที่ดีท่านปรารถนาแก่ท่านในโลกหน้าจะเป็นของยั่งยืนในสัมปรายภพ...”

2.9 ขัดแย้งหลักสติ-ปัญญา การจะทำอะไรก็ตาม ต้องใช้สติไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง มีความยับยั้งชั่งใจ ลือกทำแต่พฤติกรรมที่เป็นคุณ ไม่มีโทษเคลือบแฝง และต้องใช้ปัญญา คือ พิจารณาเป็นอย่างดี ความสมเหตุสมผล.ไม่มีช่องให้ตำหนิตติงได้ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต การตัดหัวถวายเป็นพุทธบูชา ถ้าพิจารณาด้วยหลักสติปัญญา.ก็นับว่าขาดความสมเหตุสมผล เพราะตัดหัวแล้วยังมีชีวิตอยู่ได้อย่างไร และ พระพุทธเจ้าปกติที่ไหนจะทรงยินดีที่เห็นลูกศิษย์ตัดหัวมาติดกันต์เทศน์ตามหลักของการแสดงธรรม พระพุทธเจ้าท่านจะไม่แสดงธรรมเพื่อแลกกันต์เทศน์อย่าว่าแต่กันต์เทศน์ที่เป็นหัวคนเลย แม้แต่เป็นปัจจัยสี่ทั่วไปท่านก็ไม่รับ ท่านแสดงธรรมเพื่อหวังประโยชน์สุขของมหาชนล้วนๆ เท่านั้น ไม่ได้แสดงธรรมเพราะหวังผลตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น

2.10 ผิดจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา ที่ว่า ผู้จะบรรลุถึงพระนิพพานได้ ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ให้บริบูรณ์ เมื่ออริยมรรคสมบูรณ์ อริยผล คือ มรรคผล นิพพาน ก็จะตามมา แต่ที่เห็นในเรื่องราวที่กล่าวขานนั้น แคตัดหัวก็หวังอานิสงส์ให้ได้เป็นสัมมาสัมพุทธะในอนาคตกาลเลย ถ้าจุดเริ่มของการเป็นพุทธะเต็มไปด้วยความโหดร้ายอย่างนี้ ก็ขัดอย่างยิ่งกับการที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของเมตตาอาทร ศาสนาแห่งสันติ ศาสนาแห่งปัญญา เพราะเริ่มต้นมาก็วิปริตผิดมนุษย์เสียแล้ว

2.11 ผิดหลักการไม่ยึดติดถือมั่น พุทธศาสนาสอนว่า ชาวพุทธไม่ควรยึดติดถือมั่นในศีล และพรต (ข้อปฏิบัติพิเศษบางอย่าง) ว่า จะทำให้ได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน อย่างฉับพลันทันใด เช่น กินอาหารอย่างนี้...ปฏิบัติอย่างนี้ ห่มผ้าสีนี้ ไม่นั่งไม่นอนอย่างนี้ตลอดสามวันเจ็ดวัน เคร่งครัดกว่าคนธรรมดาขนาดนี้ ฯลฯ แล้วจะได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ทันอกทันใจ shot cut ทางลัดอย่างนี้ไม่มีในพุทธศาสนา แต่ท่านสอนให้เราควรศึกษาและปฏิบัติไปตามหลักการอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ เมื่อเหตุปัจจัยสุกงอม มรรคผล นิพพาน จึงจะบังเกิด

2.12 ผิดหลักทางสายกลาง พุทธศาสนาสอนหลักทางสายกลาง คือ ทางที่ไม่ซัดซังแหว่งกับทางสุดโต่งสองสาย ทั้งแบบตามใจกิเลสจนจมอยู่ในกิเลส (วัตถุนิยม) และสวนทางกิเลสจนหมกมุ่นกับการฝึกจิตโดยไม่สนใจร่างกาย (จิตนิยม) แต่ท่านสอนให้ดูแล

ร่างกายให้แข็งแรง และอาศัยกายที่แข็งแรงนั้นเป็นฐานในการฝึกจิตให้เกิดภาวะ “อินทริยสมตฺตา” คือ ดุลยภาพทางกายและทางจิต ดังนั้น การตัดหัวบูชาพระพุทธเจ้าเพื่อแลกเอาพระโพธิญาณ จึงเป็นหนทางสุดโต่งชนิดตกขอบ ออกทะเลไปไกล เข้าขั้นบ้าดีเดือดหรือวิกลจริต ซึ่งพระพุทธองค์ทรงปฏิเสธไว้หมดแล้วว่า แนวทางสุดโต่งอย่างนี้ไม่ควรทำ (พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี), 2564 : ออนไลน์)

จะเห็นได้ว่าการเสียสละชีวิตเป็นทานซึ่งถือว่าเป็นบารมีขั้นสูงสุดกล่าวมานี้ ล้วนเกิดจากการมีน้ำใจเมตตาการุณย์ ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้รอดจากความตกทุกข์ได้ยาก หรือไม่เช่นนั้นก็เพื่อปลุกมโนธรรมสำนึกของคน ของสัตว์ทั้งหลาย ให้ลด ละ เลิกการเบียดเบียนกัน ไม่ได้มี “เจตนาจะฆ่าตัวตาย” เป็นพื้นฐาน หากแต่เป็น “เจตนาจะช่วยคนอื่น ชีวิตอื่น” ให้รอดจากความทุกข์ยากหรือความลำบาก พระพุทธองค์ไม่เคยมีคำสอนที่ให้คนอยากตายหรือส่งเสริมให้ฆ่าตัวตายเพื่อพระองค์หรือเพื่อมรรคผลใด ๆ ทั้งสิ้น

อภิปรายผล

ความรู้ของมนุษย์เป็นสิ่งที่มิมาแต่กำเนิดเป็นความรู้ชนิดติดตัวมนุษย์มาและมีลักษณะเป็นเหตุผล กลุ่มเหตุผลนิยมนี้กล่าวว่า ความรู้เกิดจากเหตุผล เดการ์ตนักปรัชญาคนแรกของกลุ่มเหตุผลนิยมนี้กล่าวว่า เหตุผลเกิดจากสัญชาตญาณที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน เป็นสิ่งที่พระเจ้าได้ประทานให้ไว้แก่มนุษย์ทุกคน กลุ่มเหตุผลนิยมนี้มีหลักการขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับ หนังสือปรัชญาเบื้องต้น ของ ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์ ที่กล่าวถึงทฤษฎีเหตุผลนิยม ดังนี้ (ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์, 2543 : 156)

1. เหตุผลนิยมเชื่อว่า เหตุผลเป็นอิสระจากประสาทสัมผัส เหตุผลทำให้สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง เหตุผลสามารถใช้ได้ในทางคณิตศาสตร์ในขณะเดียวกันก็ใช้ได้ในทางปรัชญาเช่นกัน ดังนั้น วิธีของกลุ่มเหตุผลนิยมจึงเรียกว่าวิธีการทางคณิตศาสตร์
2. เหตุผลนิยมปฏิเสธความรู้ทางประสบการณ์ ทางประสาทสัมผัส เพราะถือว่าประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสทำให้คนหลงผิดได้ ดังนั้น จึงได้สามารถใช้เป็นแนวทางแห่งความรู้ได้
3. ความรู้เป็นสิ่งที่มิมาแต่กำเนิด ความรู้เกิดจากความคิดหรือเหตุผลเพียงอย่างเดียว และความรู้ที่เกิดจากเหตุผลนี้เป็นความรู้ที่แน่นอน เป็นความรู้ที่เป็นจริงทางคณิตศาสตร์ เป็นความรู้ที่เป็นภายในและเป็นสากล

ความหมายของเหตุและผล

คำว่า “เหตุผล” เมื่อแยกออกแล้วจะเห็น 3 คำคือ “เหตุ” “ผล” และ “เหตุผล” เหตุ คือ สิ่งที่ทำให้เกิดผล หรือ ผลลัพธ์หรือกล่าวในทางกลับกัน

ผล คือ สิ่งที่เกิดจากเหตุ (โชชิตา มณีโส และ นิติพงศ์ พิเชฐพันธุ์, 2554 : 121) ดังนั้นความสัมพันธ์ของเหตุและผลคือ เหตุการณ์ที่เป็นเหตุ เป็นที่มาของเหตุการณ์ที่เป็นผล ในขณะเดียวกันเหตุการณ์ที่เป็นผลก็คือ ปฏิบัติการที่ตอบสนองเหตุการณ์ที่เป็นเหตุ โดยแสดงแผนภาพดังต่อไปนี้

(ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล)

ความสมเหตุสมผล (Validity)

ความสมเหตุสมผล หมายถึงการที่ข้ออ้าง (argument) มีความถูกต้อง มีความสอดคล้อง มีความกลมกลืนกับหลักเกณฑ์และหลักการที่ตรรกวิทยาได้วางไว้ และหลักเกณฑ์ที่วางไว้นั้นมีทั้งความเป็นไปได้ (possibility) และความเป็นไปไม่ได้ (impossibility) ในเรื่องหรือปัญหาที่เรากำลังตรวจสอบ หรือ ทดสอบ ซึ่งความสมเหตุสมผลกับความเป็นไปได้ และความไม่สมเหตุสมผลกับความเป็นไปไม่ได้ จะเป็นตัวบ่งบอกถึงผลสรุปในเรื่อง หรือ ปัญหานั้น ๆ เอง และยังส่วนคล้ายกับหลักการทางพระพุทธศาสนาที่เน้นสอนเรื่อง กรรม และ ผลของกรรม อันเป็นตัว เหตุ และผลด้วย

องค์ความรู้ที่ได้รับ

พุทธศาสนากล่าวว่า “คนจะบริสุทธิ์ด้วยปัญญา” (ปญญา บริสุชมติ) การตัดหัวเพื่อแลกกับพระโพธิญาณจึงขัดแย้งกับหลักการนี้อย่างสิ้นเชิงและการตัดหัวเพื่อแลกกับโพธิญาณนี้ก็ไม่ได้ต่างกับการบูชายัญด้วยหัวตัวเองนี้ไม่ใช่การติดกันพิเศษด้วยศรัทธา หากแต่เป็นการบูชายัญด้วยชีวิตเลยที่เดียวการกระทำอย่างนั้นว่าเป็นการ “เลี้ยวผิดทางออกไปจากพระพุทธศาสนา” ชนิดที่ไม่กลับเพราะสวนทางนิพพานอย่างชนิดตรงกันข้าม แม้จะอ้างว่าเป็นจริยาของพระโพธิสัตว์ไม่ควรเลียนแบบ ก็ฟังไม่ขึ้นอยู่ดี เพราะดู ๆ แล้ว พระโพธิสัตว์ก็ไม่ควรจะลั่นคิดได้ดัง

ที่ระบุไว้ในคัมภีร์ถึงการตัดศีรษะเพื่อแลกพระโพธิญาณกันอย่างง่าย ๆ โดยไม่ต้องบำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา ให้สูงงอมตามลำดับอย่างที่ควรจะเป็น

บางท่านอาจอธิบายเหตุการณ์นี้อีกมุมมองหนึ่งว่า เหตุการณ์นี้เป็น“ปฏิปทา เฉพาะตัวของพระโพธิสัตว์” คนอื่นไม่อาจทำได้ เป็นการบำเพ็ญบารมีขั้นสูงสุด แม้แต่ชีวิตก็ ยอมถวายเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ พระโพธิญาณ คนธรรมดาสามัญทำเช่นนั้นไม่ได้ ต้องเป็น คนที่มุ่งหมายจะเป็นพุทธะเท่านั้น คนอื่นจึงไม่มีทางเข้าใจวิถีคิดของพระบรมโพธิสัตว์ หรืออย่า ไปคิดแทนพระโพธิสัตว์ผู้มีอภิยาศัยยิ่งใหญ่มากกว่าคนทั่วไปที่เห็นแก่รักตัวกลัวตายเป็นเจ้าเรือน

ซึ่งการอธิบายอย่างนี้ก็สมเหตุสมผลอยู่ดี ยิ่งเป็นปฏิปทาของพระโพธิสัตว์ ยิ่งควร จะเป็นเรื่องราวที่หาข้อตำหนิไม่ได้เลย แต่เหตุการณ์นี้มีช่องโหว่ให้ตำหนิได้มากมาย ชำยยัง เป็นการแสดงออกซึ่งการเบียดเบียนตนเองอย่างชัดเจนอีกต่างหาก หากมองกันยาว ๆ การ ทำอย่างนี้ก็เป็นการทิ้งตัวอย่างที่ไม่ดีไว้ให้คนรุ่นหลังเจริญรอยตาม และความเดือดร้อนย่อม เกิดแก่ผู้เจริญรอยตาม ซึ่งนั่นไม่จัดเป็นวิสัยของพระโพธิสัตว์แน่นอน หรือถ้าจะเกณฑ์ให้ทำ ก็ควรย้ำไว้ด้วยว่า เรื่องอย่างนี้เป็นเรื่อง “นอกพระไตรปิฎก” (พาหิรกกถาหรือสาวกภาษิต) หรือ “เป็นเรื่องแต่งใหม่ในภายหลังหลายร้อยปีจากพุทธกาล” จึงไม่มีความน่าเชื่อถือพอที่ จะลากเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้าได้แบบร้อยเปอร์เซ็นต์

สรุป

เนื้อหาในคัมภีร์อนาคตวงศ์อาจไม่ใช่สิ่งที่บุคคลทั่วไปจะสามารถ “เลียนแบบ” หรือประพฤติตามพระโพธิสัตว์โดยตรง แต่การบำเพ็ญบารมีขั้นอุกฤษฏ์เช่นนี้ย่อมสร้างความ สะเทือนอารมณ์อย่างสูง เราให้เกิดศรัทธา สร้างแรงบันดาลใจ แสดงให้เห็นคุณค่าอันสูงยิ่ง ของทานปรมัตถบารมีที่เกิดจากจิตใจที่บริสุทธิ์ของพระโพธิสัตว์ที่สละความตระหนี่ ความ ยึดมั่นถือมั่น รวมไปถึงความแค้นแค้นคั่งและองอาจกล้าหาญที่จะสละชีวิตเป็นทานเพื่อ บรรลุพระโพธิญาณหรือความหลุดพ้นจากวัฏสงสาร ซึ่งตรงกันข้ามกับกรณีของพระธรรม กรหรือนายธรรมกร วังปรีชา (ลาสิกขาก่อนจะตัดศีรษะ) อดีตเจ้าสำนักสงฆ์ภูหินกอง จ.หนองบัวลำภู ที่ตัดหัวตัวเองด้วยกิโยตินแล้วหวังจะเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าในอนาคตกาล อย่างนี้ แม้ผู้กระทำจะอธิบายว่า ที่ทำก็เพราะอยากตรัสรู้จะได้มาช่วยคนเร็ว ๆ และการกระทำ นั้น ไม่ได้ผิดหรือขัดกับพระธรรมวินัยในทางพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่ก็ยังขัดแย้งกับหลัก เหตุและผลทางพระพุทธศาสนา คือการกระทำดังกล่าวไม่สมเหตุสมผลอยู่ดี แย่ยิ่งกว่านั้น ก็ ดูจะเป็นการมั่งง่ายเสียด้วยซ้ำ เพราะเป็นการมองข้ามขั้นตอนของการเพียรพยายามบำเพ็ญ

ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งไม่ใช่ธรรมชาติของพระโพธิสัตว์ที่มักเต็มไปด้วยความรอบคอบ เปี่ยมด้วยสติปัญญา ไม่ผิดพลาด และคำนึงถึงความสง่างามของพฤติกรรมด้วยเหตุและผลเสมอ

ถ้าหากจุดประสงค์ของผู้แต่งคัมภีร์อนาคตวงศ์เป็นการเขียนให้เป็นการบำเพ็ญ “ปรมัตถบารมี” คือ การถวายเป็นทาน อันเป็น “ทานชั้นสูงสุด” ดังที่กลุ่มประชาชนนิยมได้เสนอไว้ว่าเป็นการกระทำตามอุดมคติหรือเพื่อเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ก็คงเป็นการจับประเด็นผิดพลาดของท่านผู้เขียนคัมภีร์เอง คงไม่ใช่เจตนารมณ์ของพระโพธิสัตว์และคงไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้าองค์ไหนแน่นอนที่จะทรงยินดีในการฆ่าหรือการบูชายัญ

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2514). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา
- คมชัดลึกออนไลน์. (10 ธันวาคม 2564). "อัฐวินิบาตกรรม" การตายที่ไม่หลุดพ้น. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2566, จาก <https://www.komchadluek.net/news/496340>.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, รศ. (2540). **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระมหากันต์ วุฒินวโส (มโนวัฒน์). (2537). **การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องเกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมในจริยศาสตร์ของค่านักกับในพุทธจริยศาสตร์ตามทฤษฎีของพระพุทธเจ้า (ป.อ.ปยุตโต)**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก.
- พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี). (22 เมษายน 2564). **ศรัทธาที่วิปริตออกนอกแนวพุทธ**. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2566, จาก https://web.facebook.com/v.vajiramedhi/photo/a.10152716740405877/10157781819610877/?type=3&_rdc=1&_rdr
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- โชชิตา มณีใส และ นิติพงศ์ พิเชฐพันธุ์. (2554). **การคิด อ่านและเขียนอย่างมีวิจารณ์ญาณ** (หน้า 121). กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.
- สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. (2481). **ลายพระหัตถ์ถึงพระยาอนุমানราชชน** ใน **สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. บันทึกความรู้ต่าง ๆ เล่ม 2** (หน้า 177) : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถร) **สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก**. (2555). **ทศবারมี ทศพิธราชธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ศรัณย์ ทองปาน. (2552). **ลัทธิอนาคตวงศ์ : พุทธศาสนาประชาานิยมยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์**. วารสารดำรงวิชาการ. 18 (1), 102-115.
- ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์. (2537). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อมรการพิมพ์
- อเนก นาวิกมูล. (2547). **ถนนสายอดีต**. กรุงเทพมหานคร : สายธาร.